

VAN IK NAAR WIJ

de klas als community

DOCENTENHANDLEIDING

1. Inleiding
2. Het ABCD-gedachtegoed in het kort
3. Werken met de kaarten
4. De rol van de docent
5. Didactische tips bij ABCD-werkvormen
6. Reflectie & evaluatie
7. Aansluiting met burgerschap en mentorlessen
8. Opbrengsten bij schoolbrede inzet
9. Praktisch gebruik kaarten

Bijlagen bij de toolkit

- Overzicht kaarten toolkit
- Overzicht kaartjes Kwaliteitenspel (kaart 7)

1. Inleiding

Deze toolkit helpt je als docent om samen met jouw klas of groep te bouwen aan een sterke, betrokken en actieve community. De toolkit is gebaseerd op het ABCD gedachtegoed (Asset-Based Community Development): een positieve basisbenadering voor hoe we met elkaar omgaan en samen leren - in de klas en daarbuiten. ABCD gaat uit van wat leerlingen al wél kunnen en hebben.

Met behulp van 25 praktische kaarten werk je stapsgewijs aan vertrouwen, eigenaarschap, samenwerking en verbinding. De kaarten zijn geschikt voor mentorlessen, burgerschapsonderwijs, projectweken of als onderdeel van dagelijkse lessen. Je hoeft niet alle kaarten tegelijk of achter elkaar te gebruiken; kies vooral wat past bij jouw klas en moment. Zo maak je eenvoudig en effectief gebruik van wat leerlingen in zich hebben.

Je kunt de toolkit zelfstandig gebruiken - of in combinatie met de documentaire-serie **Nederland van Binnen** (6x 45 minuten).

In zes afleveringen, op steeds een verschillende locatie in het land, zien we hoe de alledaagse democratie tot leven komt in ontmoetingen tussen mensen, in de manier waarop gemeenschappen zich organiseren en in hoe 'de overheid' - in al haar verschijningsvormen - daarbinnen handelt. Iedere aflevering een praktijkvoorbeeld van een gemeenschap in beweging.

De afleveringen zijn te zien via NPOstart en Beeld en Geluid op School. Op www.nederlandvanbinnen.nl vind je uitgebreide informatie over de serie.

2. Het ABCD-gedachtegoed in het kort

ABCD staat voor Asset-Based Community Development en betekent letterlijk: “bouwen aan een gemeenschap vanuit wat er al is.” In plaats van te focussen op tekorten, problemen of beperkingen, vertrekt ABCD vanuit talenten, mogelijkheden en sterke punten van iedere leerling en van de groep als geheel.

Vijf centrale uitgangspunten van ABCD:

1. Iedereen heeft iets waardevols te bieden

Elke leerling heeft unieke talenten, kennis, ervaringen, interesses, netwerken of middelen. Deze noem je assets of bouwstenen. ABCD moedigt aan om deze assets zichtbaar te maken en bewust te gebruiken bij het bouwen aan gemeenschappen. Behalve de assets van leerlingen zelf zijn er assets te ontdekken die te maken hebben met de plek, met lokale verbanden, bronnen en middelen, de geschiedenis en verhalen.

2. Verandering begint vanuit leerlingen zelf

ABCD werkt niet van bovenaf opgelegd, maar vanuit betrokkenheid en eigenaarschap van leerlingen. Leerlingen bepalen zelf mee wat ze belangrijk vinden, en worden actief betrokken bij beslissingen en acties.

3. Relaties staan centraal

Sterke communities ontstaan door het opbouwen van goede onderlinge relaties. Het gaat om luisteren, vertrouwen en wederkerigheid: iedereen kan iets geven én ontvangen.

4. De omgeving doet mee

Een klas staat nooit op zichzelf. Echte communityvorming betreft ook ouders, de buurt, lokale organisaties en andere klassen of scholen. Wat leerlingen leren en doen, wordt gedeeld met anderen. Zo wordt de leeromgeving rijker en betekenisvoller.

5. Van het een komt het ander

Organisch werken, dingen laten ontstaan, oog en een gevoel krijgen voor haakjes die je helpen om een volgende stap te zetten: een belangrijke kracht en kwaliteit in de ontwikkeling van een gemeenschap.

ABCD is geen kant-en-klaar programma, maar een krachtige en positieve manier van kijken, denken en handelen binnen jouw onderwijspraktijk.

3. Werken met de kaarten

De toolkit bestaat uit 25 kaarten die gestructureerd zijn opgebouwd, zodat je gemakkelijk aan de slag kunt gaan en stap voor stap kunt bouwen aan een actieve community. De kaarten zijn verdeeld in drie sporen:

Spoor 1: Jezelf leren kennen

Kaarten in dit spoor helpen leerlingen om hun eigen kwaliteiten, talenten en interesses te ontdekken en benoemen. Dit zorgt voor zelfkennis, zelfvertrouwen en eigenaarschap. Je wordt je ervan bewust dat je de groep helpt als je elkaar leert kennen. **kaarten 6, 7, 8, 9, 11, 21**

Spoor 2: Samenwerken als klas

Kaarten in dit spoor richten zich op groepsvorming, samenwerking en gezamenlijke besluitvorming. Leerlingen oefenen vaardigheden zoals luisteren, empathie, communicatie en conflicthantering. **kaarten 10, 12, 13, 14, 15, 18, 22, 25**

Spoor 3: Projecten en community-acties uitvoeren

Deze kaarten begeleiden leerlingen bij het plannen en uitvoeren van concrete acties of projecten, gericht op zowel kleine als grote doelen. Zo leren leerlingen samenwerken, initiatief nemen en verantwoordelijkheid dragen voor resultaten. Ze ervaren de kracht die vanuit de klasgemeenschap kan ontstaan en ook van betekenis kan zijn in de school en in de buurt. **kaarten 16, 17, 19, 20, 23, 24**

Hoe gebruik je de kaarten praktisch?

Volgorde: De kaarten hebben een logische opbouw, maar zijn ook afzonderlijk inzetbaar. Begin idealiter met **kaart 1-5** om basisprincipes te introduceren en groepsvertrouwen op te bouwen.

Duur van activiteiten:

Elke kaart heeft activiteiten van ongeveer 20 tot 60 minuten, afhankelijk van hoe uitgebreid je ze inzet en nabespreekt. Sommige kaarten (zoals projecten) vragen om meerdere sessies.

Combineren en variëren:

Combineer kaarten die goed aansluiten bij wat er speelt in je klas. Geef leerlingen af en toe zelf de keuze welke kaart ze willen oppakken.

Visualiseren:

Hang kaarten of resultaten van activiteiten op in de klas als voortdurende herinnering aan wat de klascommunity kan bereiken.

4. De rol van de docent

In ABCD ben jij niet alleen een docent voor de groep, maar vooral facilitator, verbinder en community builder. Jouw rol is cruciaal in het creëren van veiligheid, vertrouwen en ruimte voor initiatief. Hieronder vind je uitgebreidere handvatten en tips hoe je dit kunt vormgeven in de klas:

Veiligheid bieden:

Een veilige klas begint met duidelijke afspraken over omgangsvormen en communicatie. Het meest passend is dat de klas in gesprek met zichzelf de afspraken bepaald. Dat er bewust aandacht is voor een positieve en respectvolle sfeer waarin leerlingen zich veilig voelen om persoonlijke ervaringen en ideeën te delen. Bijvoorbeeld door te bespreken waar en wanneer ze een positieve, respectvolle sfeer in een groep hebben ervaren. En door wat en wie dat kwam. Dat leerlingen het vertrouwen krijgen dat fouten maken erbij hoort en juist mogelijkheden biedt om te groeien en te leren. Je kan zelf het goede voorbeeld geven door open te staan voor feedback en te laten zien hoe je omgaat met eigen fouten en hoe je daar als groep mee om kunt gaan.

Faciliteren van eigenaarschap:

Geef leerlingen ruimte en vertrouwen om zelf initiatief te nemen. Stimuleer ze om plezier te krijgen in het dragen van taken en projecten, door ze bijvoorbeeld zelf te laten kiezen hoe ze hun kwaliteiten inzetten. Stel daarbij open vragen zoals “Wat willen we als klas bereiken?”, “Welke stappen wil jij daar in zetten?” en “Wat heb je daarvoor nodig en wie in de groep kan je daarbij helpen?”. Op deze manier ontwikkelen leerlingen zelfstandigheid en zelfvertrouwen, en ontstaat er een gevoel van (gezamenlijk) eigenaarschap over hun leerproces.

Relaties ondersteunen:

Goede relaties binnen de klas vormen de kern van een sterke community. Stimuleer samenwerking door regelmatig groepsopdrachten te organiseren waarin leerlingen op een positieve manier afhankelijk van elkaar zijn. Geef leerlingen daarbij ruimte om verschillende rollen aan te nemen en moedig ze aan om elkaar actief te steunen en feedback te geven. Laat als docent zien hoe je zelf actief luistert, empathisch reageert en gericht vragen stelt. Zo geef je leerlingen een duidelijk voorbeeld van effectieve communicatie en versterk je hun onderlinge verbondenheid.

Reflectie begeleiden:

Reflecteren is essentieel voor groei en ontwikkeling. Help leerlingen om terug te kijken op hun leerervaringen, projecten en samenwerkingen door gerichte vragen te stellen zoals “Wat ging goed en waarom?”, “Wat heb je geleerd?” en “Wat willen jullie de volgende keer anders aanpakken?”. Geef ruimte aan persoonlijke en gezamenlijke successen en benoem duidelijk de groei die je ziet. Stimuleer leerlingen daarnaast om elkaar positieve en opbouwende feedback te geven. Door structurele reflectiemomenten in te bouwen, vergroot je het inzicht van leerlingen in hun eigen leerproces en versterk je hun gevoel van trots en betrokkenheid bij de klasgemeenschap.

5. Didactische tips bij ABCD-werkvormen

De didactische aanpak bij ABCD vraagt om een flexibele en interactieve houding van jou als docent. Hier vind je concrete tips om de ABCD-werkvormen optimaal te ondersteunen:

Kringen:

Maak regelmatig gebruik van kringgesprekken om gelijkwaardigheid en participatie te bevorderen. Zorg voor een heldere structuur, bijvoorbeeld met een spreekvoorwerp, zodat iedereen gehoord wordt.

Stemmen en besluiten:

Maak gebruik van eenvoudige, visuele technieken zoals handgebaren (duim omhoog = akkoord, vlakke hand = twijfel) om snel en duidelijk gezamenlijk beslissingen te nemen. Dit helpt om de betrokkenheid en het draagvlak te vergroten.

Assets gesprekken:

Voer regelmatig gesprekken waarin je expliciet benoemt welke kwaliteiten en talenten je bij leerlingen ziet en welke community assets zijn ontdekt. Zo wordt de klas zich bewust welke talenten en assets ze samen kunnen inzetten en hoe ze van betekenis kunnen zijn voor elkaar. Geef concrete suggesties hoe leerlingen hun kwaliteiten effectief kunnen inzetten binnen de klascommunity.

Omgaan met emoties en verhalen:

Wees je bewust van de emotionele impact die sommige werkvormen kunnen hebben. Bied ondersteuning door duidelijke afspraken te maken over respectvol luisteren en privacy. De klas of natuurlijke hoeders in de klas kunnen hier ook verantwoordelijkheid in nemen. Geef leerlingen de ruimte om hun gevoelens en ervaringen veilig te delen en respecteer persoonlijke grenzen.

Presenteren en vieren:

Geef leerlingen regelmatig de kans om hun resultaten en successen te presenteren aan de klas of zelfs daarbuiten. Organiseer viermomenten die zichtbaar maken wat de klas heeft bereikt, zoals exposities, presentaties aan ouders of een gezamenlijke viering. Dit versterkt het gemeenschapsgevoel en maakt leerlingen trots op hun prestaties.

6. Reflectie & evaluatie

Reflectie en evaluatie zijn essentieel om het leerproces van leerlingen inzichtelijk te maken en hun betrokkenheid te vergroten. Hieronder vind je suggesties hoe je reflectie en evaluatie effectief kunt vormgeven:

Leerlingenreflectie:

Plan aan het einde van elke activiteit een korte reflectie waarin leerlingen benoemen wat zij geleerd hebben, wat zij als positief ervaren en wat zij eventueel anders zouden doen. Gebruik gerichte vragen zoals: “Wat heb je ontdekt?”, “Waar ben je trots op?”, “Wat neem je mee voor een volgende keer?”, “Wat heeft het verder op gang gebracht?” “Heeft het de gemeenschapskracht van de klas versterkt, veranderd of misschien geschaad?”. Laat leerlingen deze reflecties delen in tweetallen of groepsgewijs.

Docentenreflectie:

Neem regelmatig momenten om te reflecteren op je eigen rol als facilitator en begeleider. Stel jezelf vragen als: “Hoe heb ik het proces begeleid?”, “Wat werkte goed en wat kan beter?” en “Hoe ontwikkelt de klas zich als community?”.

Laat ook de klas op je rol reflecteren. Gebruik de verkregen inzichten om je aanpak te blijven verbeteren.

Community in beeld brengen:

Maak successen en ontwikkelingen zichtbaar door foto's, quotes en verhalen van leerlingen te verzamelen en te presenteren in de klas. Zo ontstaat een tastbaar beeld van de groei van de klascommunity en versterk je het gevoel van trots en verbondenheid. Dit stimuleert leerlingen om actief bij te blijven dragen aan hun eigen leerproces en dat van anderen.

7. Aansluiting met burgerschap en mentorlessen

Deze toolkit sluit nauw aan bij de kerndoelen voor burgerschapsvorming. Binnen elk domein biedt de toolkit een praktische uitwerking:

Schoolcultuur:

ABCD stimuleert het creëren van een veilige, democratische en inclusieve schoolomgeving waarin leerlingen actief participeren en verantwoordelijkheid dragen.

Samenleving en democratie:

Leerlingen leren diversiteit waarderen, respectvol handelen en krijgen inzicht in democratische waarden zoals vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Ze ervaren hoe zij zelf invloed kunnen uitoefenen en inspraak kunnen hebben.

Maatschappelijke vraagstukken:

Door projectmatig te werken aan echte vraagstukken uit hun eigen omgeving leren leerlingen oplossingsgericht denken en handelen vanuit hun persoonlijke idealen en waarden.

8. Opbrengsten bij schoolbrede inzet

Wanneer de toolkit schoolbreed wordt ingezet, versterkt dit de sociale cohesie, verbetert de sfeer en verhoogt het eigenaarschap onder leerlingen. Leerlingen ontwikkelen zich tot betrokken, democratische burgers die hun kwaliteiten kennen en inzetten voor zichzelf en hun omgeving. Dit leidt tot een duurzaam en positief schoolklimaat waarin iedereen zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelt.

9. Praktisch gebruik kaarten

De pdf's van de kaarten zijn vormgegeven op liggend A4 formaat. Als je ze print kun je de A4 vouwen tot A5 waarbij de linkerkant de voorzijde is en de rechterkant de achterzijde. Afdrukken op een iets zwaardere papiersoort (120gr) geeft de kaarten meer "body".

BIJLAGE overzicht kaarten toolkit

Kaarten 1-5 De docent als community builder

1. Basisprincipes van ABCD in de klas
2. Collectieve kracht
3. Stap voor stap
4. Hoe moet het niet?
5. Loslaten met vertrouwen

Kaarten 6-10 Werken vanuit 'assets'

6. Aan de slag met asset-mapping in de klas
7. Het kwaliteitenspel
8. Ik neem mee...
9. De spiegel
10. Alles is er al

Kaarten 11-15 Werken aan relatie

11. Jij & de toekomst
12. Ons verhaal
13. Conflicten oplossen met de cirkelmethode
14. Goede gesprekken voeren
15. Samen besluiten

Kaarten 16-20 Samen aan de slag

16. Kleine plannen: samen iets doen
17. Grote plannen bedenken
18. Rollen in de groep
19. Ideeën bedenken
20. Vooruitkijken

Kaarten 21-25 Delen

21. Goede verhalen
22. Moeilijke verhalen
23. Feest van het leren
24. Delen met buiten
25. Klasvergadering

BIJLAGE overzicht kaartjes Kwaliteitenspel (ook als losse pdf onderdeel van de toolkit)

Sociaal & samenwerken

Luistert goed	Zorgt voor fijne sfeer
Helpt graag	Ziet als iemand zich niet fijn voelt
Maakt anderen aan het lachen	Durft sorry te zeggen
Is vriendelijk voor iedereen	Stelt goede vragen
Kan goed uitleggen	Is eerlijk

Doen & aanpakken

Pakt snel iets op	Ziet wat er gebeuren moet
Werkt door tot het af is	Neemt initiatief
Laat zich niet zomaar afleiden	Komt op tijd
Is betrouwbaar	Durft nieuwe dingen te proberen
Kan goed organiseren	Is handig met klusjes

Denken & creatief zijn

Is creatief	Denkt anders dan anderen
Heeft veel ideeën	Kan goed plannen
Is goed in oplossingen bedenken	Ziet verbanden
Denkt eerst na voor hij/zij iets doet	StMaakt mooie dingen
Kan goed tekenen of ontwerpen	Is nieuwsgierig

Persoonlijk & karakter

Is geduldig	Kan goed rustig blijven
Durft voor zichzelf op te komen	Is zorgzaam
Is enthousiast	Is dapper
Heeft doorzettingsvermogen	Is bescheiden
Eerlijk over wat goed of minder goed gaat	Blijft positief

colofon

ontwikkeling en uitvoering
Vernieuwenderwijs, Michiel Lucassen

redactie
Birgit Oelkers, Joop Hofman, Valérie Schuit

organisatie
eyewonder productions

De praktijk van ABCD staat beschreven in het boek **Altijd Nieuw Gedoe**, buurtmakers vanuit asset based community development op weg naar nieuwe democratie. Een uitgave van LSA bewoners, derde druk, mei 2023, www.lsabewoners.nl

oktober 2025

Deze toolkit kwam tot stand met de steun van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en DOEN.

